

Lev Manovich

IMPERIUMI ISKEE JÄLLEEN

Arvio elokuvasta *Star Wars: Episodi I – Pimeä uhka*

¹ Engl. Rendering power – termi viittaa graafisten kuvien luomiseen kolmiulotteisia objekteja tai kohtauksia kuvaavista matemaattisista malleista. Verbin “render” suomenkielisenä vastikkeena käytetään ammattikielessä useimmiten lainatermiä renderoida, mutta käytän kielellisen selkeyden vuoksi tässä ilmausta työstää. Suom. huom.

² Ars Electronica on Linzissä, Itävallassa vuosittain järjestettävä arvovaltainen uusmedia-alan festivaali, joka jakaa palkintoja alan tekijöille. Suom. huom.

Lev Manovich,
erikoiskirjeenvaihtaja
San Diego, Yhdysvallat, Maa Federaatio
23.5.1999

Kalifornialaisen San Rafaelin voisi luulla olevan ihanteellinen paikka uuden ylettömän Lucasfilmin ensi-illalle: ensimmäiselle täysdigitaaliselle kertomuselokuvalle (95 prosenttia kaikista elokuvan otoksista on tuotettu tai koostettu digitaalisesti), joka vaati kaksi vuotta esi- ja neljä vuotta jälkituotantoa, joka havainnollistaa NATO:n vertaansa vailla olevaa tietokonegrafiikan ”renderointi”- eli työstövoimaa¹, ja joka varmasti tulee saamaan Ars Electronican² huippupalkinnon – elokuvalla *Star Wars: Episodi I – Pimeä uhka*.

Valtaosa elokuvasta työstettiin juuri San Rafaelissa sijaitsevassa Industrial Light & Magicissa: itse asiassa elokuvassa voi nähdä joitain Pohjois-Kalifornian ominaispiirteitä. Ihmiset käyttävät tyylikkääitä täysluonnonmateriaalisia puuvilla-asuja; vanhempi Jedi-ritari näyttää jonkin Silicon Valleyn kuuman uuden Internet-yrityksen hallituksen puheenjohtajalta, joka kirjoittelee sivutoimenaan kirjoja tietojenkäsittelyn sosiaalisista vaaroista; Skywalkerin äidillä on minimaalinen ehostos ja eleetön joskin arvokas käytös kuin konsanaan sen pohjoiskalifornialaisen ihmistyypin edustajalla, jota voi usein kohdata San Franciscon kalliimmissa ravintoloissa.

Kuitenkin myös San Diego on täydellinen paikka *Star Wars: Episodi I:n* katsomiselle, erityisesti tällä hetkellä. Antakaahan kun selitän. San Diegossa on Yhdysvaltain laajin ilma- ja merivoimien keskittymä ja viime aikoihin asti se tunnettiin paljolti sotilaskapunkina. Näin ollen se on Federaation valtaverkon avainpaikka. Ajaessani San Diegon ja Los Angelesin väliä ohitan laajan tukikohta-alueen. Voin usein nähdä muutaman sotilashelikopterin harjoittelemassa, lentämässä edestakaisin usein hyvin lähellä moottoritietä. Tukikohtaa reunustavassa muurissa on jonkun tuntemattoman laivastorunoilijan kookkain kirjaimin kirjoittama säe: “Mikään ranta ei ole tavoittamattomissa” (“No beach is out of reach”).

Asemapaikkanani ei ole nykyään sotilastukikohta vaan Kalifornian yliopisto, San Diegon Taidelaitos. Saavuttuani tänne ensi kertaa kolme vuotta sitten menin kampuksen kirjakauppaan ja kysyin, oliko heillä parasta Tähtien sota –kritiikkiteosta – Paul Virilion *War and Cinemaa*. Minulle kerrottiin heillä kyllä olleen kaksi kappaletta teosta varastossaan vuoden ajan, mutta kun yhtään ei myyty, ne lähetettiin takaisin levittäjälle. Samaan aikaan kaupan keskiosaa oli lukuisten Java ja C++ -oppikirjojen hallussa; niitä näytti olevan tuhansia erilaisia. Itse kampus oli alun perin sotilastukikohta: pari vuotta sitten eräällä kollegallani oli työhuone aiemmassa sotilasrakennuksessa, joita voi yhä löytää eri puolilta kampusta.

1960-luvulla Kalifornian yliopisto, San Diego oli opiskelijaliikkeen pesäpaikkoja. Herbert Marcuse, yksi liikkeen ideologeista, opetti ja Angela Davis (joka on nykyään itse professori Kalifornian yliopistossa, Santa Cruzissa), opiskeli täällä. (Ollessani oppilaana moskovalaisessa koulussa 1970-luvun alussa minun piti kerran piirtää suuri juliste jossa luki “Vapauttakaa Angela Davis!” Myöhemmin me kaikki marssimme pilvisen kommunistitaivaan alla Tähtituhoajien lentäessä yllämme... kaikki tämä tapahtui kauan, kauan sitten, kaukaisella galaksilla, jonka Federaatio myöhemmin vapautti.) Kalifornian yliopisto ei tiennyt miten päästä eroon Marcusesta, joten he muuttivat yliopistojärjestelmän pakollista eläkeikää ja Marcusen oli pakko jäädä eläkkeelle. Nykyään tästä on jäljellä vähän jälkiä. Opiskelijat välittävät lopputunteista, eivät Jugoslavian sodasta. Ja kyllä, he välittävät *Tähtien sodasta*.

Toukokuu 1999. Halki Yhdysvaltojen nuorten *Tähtien sota* –fanien joukot jonottavat nähdäkseen uuden (tai paremminkin vanhan, sillä sen tapahtumat edeltävät alkuperäistä *Tähtien sota* –trilogiaa) elokuvan ensinäytöksen. He majoittuvat elokuvateatterien eteen nukkuen aurinkotuoleissa. Jotkut olivat pukeutuneet itse tehtyihin *Tähtien sota* –asuihin: Luke Skywalkeriksi, Prinsessa Leiaksi, jne.³

Yhdysvaltalaislehdet jättivät pois tai ainakin vähensivät Jugoslavian sotaa käsitelleitä juttuja keskittyäkseen kiivaasti odotettuun ensi-iltaan. Koko kansakunnan huomio keskittyi joukkoon pikseleitä, jotka olivat valmiina välkkymään valkokankaalla parin tunnin ajan. Pikseleitä, jotka simuloivat ruohoa, taivasta, metallia ja ihoa, käsiä ja jalkoja, ihmisiä ja ei-ihmisiä. Pikseleitä, joita tuhannet ihmiset olivat muovanneet elokuvan kuusivuotisen tuotannon aikana. Pikseleitä, jotka muodostavat elokuvan *Star Wars: Episodi 1 – Pimeä uhka*.

Odotin pari päivää intohimojen kuolemista ja fanijonojen katoamista, kävelin sitten lippuluukulle ja kysyin voinko ostaa lipun. Yllättävää kyllä, se toimi. Sisälle päästyäni ostin ison cokiksen; löysin tyhjän paikan; asetin cokiksen istuimen vasemmalla puolella olevaan erityiseen pyöreään aukkoon ja valmistuin siihen, että Voima vie minut mukanaan.

Hollywood-teollisuus rakentuu kollektiivisen ja yrityksellisen tekijyyden sekä komiteapäätösten ympärille: kohderyhmät ja markkinaosuuskartat hallitsevat romanttisten nerojen sijaan. Näin ollen se tuottaa elokuvia, joita luonnehtivat sanat bricolage, postmoderni – tai käyttäkseni tuoreempaa kieltä – plug in –rakenne. Kuten Jay David Bolter on todennut, vedotakseen erilaisiin markkinasegmentteihin yksiokuva hyödyntää useita lajityyppejä ja tyylejä. Eisensteinin attraktiomontaasin tavoin nykyinen Hollywood-tuotanto laukaisee joukon irrallisia ärsykeitä kohti yleisöään tarkoituksenaan iskeä kehen tahansa, joka sattuu istumaan pimeässä. Takaa-ajokohtaus;

⁴ Hollantilaisyyntyinen Rem Koolhaas on arkkitehti ja tutkija, joka on tunnettu erityisesti suurkaupunkeja ja kookkaita rakennuksia käsittelevästä työstään. Koolhaas johtaa Office for Metropolitan Architecture (OMA) -arkkitehtitoimistoa. Suom. huom.

⁵ Engl "ray tracing" on realistisen tietokonegrafiikan teossa käytetty tekniikka, jossa lasketaan katsojan silmiin tulevien säteiden polkuja eri kulmista. Ks lisää. <http://foldoc.doc.ic.ac.uk/foldoc/foldoc.cgi?query=ray>. Suom. huom.

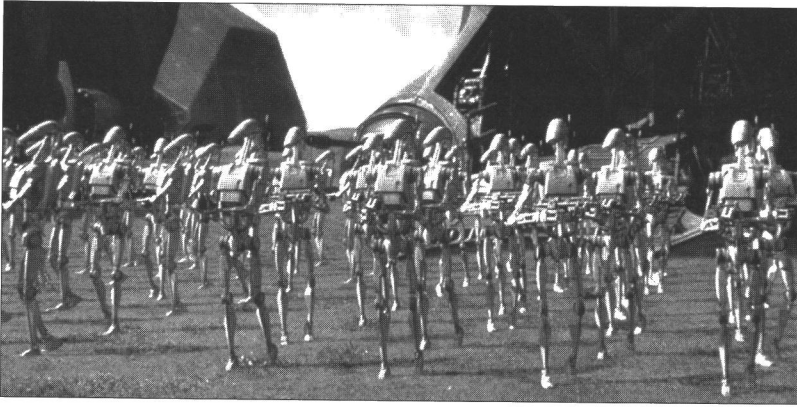
viittaus 70-lukuun; rakkauskertomus-sivujuoni; viime vuoden menestyselokuvasta lainattu henkilöahamo; viittaus varhaiseen 80-lukuun ja niin edelleen. Hollywoodin strategiana on kaikenkattava pommitus, eivät laserohjatut ohjukset.

Star Wars: Episodi 1 ei ole poikkeus Hollywood-elokuvien plug in – arkkitehtuurista vaikka sen osaset näyttävätkin olevan tiiviimmin kiinni toisissaan kuin tyypillisessä Hollywood-tuotteessa. Kuitenkin se on vähemmän koherentti rakennelma kuin joukko kuvankäsittelyohjelma Photoshopin suotimia. Täydellisestä digitaalisesta koostamisesta huolimatta ihmishahmot näyttävät olevan omassa maailmassaan ja irrallaan täysdigitaalisista lavasteista. Kilpa-ajot Tatooninessa, jossa nuori Skywalker näyttää ensi kertaa taitonsa, muodostaa oman itsenäisen minielokuvansa. Tietokonevalmisteiset olennot tuovat elokuvaan koomisen lisän. Aavikkomaisemia rakastavat saavat Tatooninen hiekat; pohjoisen asukkaat voivat nauttia Naboon metsästä New Yorkin ja Tokion asukkaiden voidessa nauttia Coruscantin supertiheydestä – tämä äärimmäinen metropolis ylittää kaiken mitä Rem Koolhaas⁴ voisi koskaan kuvitella.

Näkemäni oli tietenkin loistavasti tehtyä. Se oli todella eepistä sekä mittakaavaltaan että yksityiskohtiin kohdistuvassa huomiiossaan. Jos meidän sivilisaatiollamme on mitään vastinetta keskiajan katedraaleille, ne ovat löydettävissä juuri Hollywood-elokuvien erikoistehosteista. Tuhansien huipputaitavien käsityöläisten vuosien ajan kokoamana jokainen tällainen elokuva on äärimmäinen todiste nykyisestä kollektiivisesta käsityötaidosta. Mutta siinä missä keskiajan mestarit jättivät jälkeensä kiven ja lasin uskonnon inspiroimat materiaaliset ihmeet, nykykäsityöläisemme jättävät jälkeensä ainoastaan elokuvateatterien valkokankaille projisoitavat pikselisarjat. Valosta valmistetaan eräänlainen materiaaliton katedraali, jossa filmin kohina sekoittuu ihmistyöhön elokuvaesityksessä. Uskonnolliset viittaukset ovat yhä läsnä sekä tarinassa (esimerkiksi Skywalker on siitetty ilman isää) että virtuaalilavasteissa.

Star Wars: Episodi 1:n virtuaalilavasteet ovat loistossaan upeita, vaikkakin paikoin vulgaareja. Loputtomia vesiputouksia on tungettu liian moniin kohtauksiin, hiukkasjärjestelmät tottelevat Skywalker ranchin hallitsijoita. Tietenkin me tiedämme, että digitaalisen estetiikan lakina on "leikkaa ja liitä": kun kerran on onnistuttu työstämään täydellinen vesiputous niin on houkuttelevaa käyttää sitä yhä uudelleen ja uudelleen. Kyseessä on tietenkin sama vesiputous, joka löytyy pienempään kokoon muunnettuna yritysrakennusten pihoilta eri puolilta Kaliforniaa. Kuten Fred Turner osoitti minulle, aavikkoon rakennetussa sivilisaatiossa (eli Kaliforniassa) vesiputousten esittely merkitsee valtaa ja vaurautta. Tämä selittää *Tähtien sodan* lavasteiden vesiputoukset. Nämä lavasteet ovat ylivertaisia yritysalueuunnittelun esimerkkejä. Jonkin tulevaisuuden Microsoft/Disney/Getty -konglomeraatin tai muu megayrityksen voi kuvitella sijoittuvan juuri Coruscantiin.

Elokuva on yleiseltä kuvalliselta estetiikaltaan kuin Veronesen tai Tizianin maalaama sarjakuvakirja. Sen virtuaaliarkkitehtuuri on rikasta ja itsevarmaa, mutta vastakohtana elokuvaus on melko vaatimatonta, jopa laimeaa. Kun virtuaalilavasteiden rakentamiseen käytetään kuukausia ja – jopa NATO:n tietokonegrafiikan työstölaitteiden massiivisesta tehosta huolimatta – jokaisen yksittäisen kuvan työstämiseen menee silti muutama tunti, tulos halutaan näyttää kaikessa sädejäljitetyssä⁵ loistokkuudessaan sotkematta sitä varjoilla tai kameraliikkeillä.

Star Wars: Episodi I.

Näin ollen elokuvan useat otokset näyttävät siltä kuin ne olisivat peräisin jostakin 3D-tietokoneanimaation oppikirjasta tai SIGGRAPH-näyttelystä. Heijastuskartalla varustettu hohtava laiva on koottu maiseman liikkuvan laatan päälle. Toisella liikkuvalla laatalta on tuhansia taisteludroideja – sama kolmiulotteinen objekti on kloonattu yhä uudelleen. Ja niin edelleen.

Useat elokuvan otokset muistuttivat minua myös animaatioista, joista opiskelijani unelmoivat muutama vuosi sitten opettaessani 3D-animaatiota toisessa yliopistossa ennen siirtoani San Diegoon. Tämä oli päivinä ennen Aliaksen ja Wavefrontin yhteensulautumista, ennen kuin Microsoft osti Softimagen. Kukaan opiskelijoista ei koskaan saanut animaatioitaan valmiiksi, koska heillä ei ollut tarpeeksi työstöaikaa. George Lucas on kuitenkin löytänyt kylliksi työasemia työstääkseen minkä tahansa fantasiansa. Paras voima koko Federaatiossa. Joten nyt nämä pojat voivat mennä elokuviin näkemään kaikkien aikojen ylivoimaisen 3D -opiskelija-animaation.

Jos poistetaan ihmiset ja juoni niin jäljelle jää – jollain perustasolla – puhdas tietoteknisten voimavarojen esittely. Pähkinänkuoressa *Star Wars: Episodi 1* on NATOn häikäilemätön mainos, länsimaisen teknologian näyteikkuna. Jokainen kuva koostuu miljoonista polygoneista ja miljoonista hiukkasista. Ja jokainen kuva on tiheä yksityiskohdista, joiden ainoana motivaationa näyttää olevan havainnollistaa tekemisensä vaatinutta ihmisiä tietokonetyötä. Mallintajien, animaattoreiden, teknisten ohjaajien, ohjelmoijien ja silkköjen “maaliapinoiden” (“paint monkeys” on teollisuuden antama nimi erikoistehostetalojen palkkaamille alhaisen tason taiteilijoille) armeijat on käännetty loputtomiksi koneiden rivistöiksi ja jonoiksi sekä jokaisen otoksen täyttäviksi arkkitehtonisiksi yksityiskohdiksi: edestakaisin risteilevistä koneista mustat taivaat; jokaisesta kulmasta näytettyjen taisteludroidien loputtomat kentät; Coruscantin yli lentävien moninaisten koneiden loputtomat parvet.

Kaikessa työstetyssä loistokkuudessaan ja kaikkine droidien, tulevaisuuden automatisoitujen sotilaiden, loputtomia armeijoita kuvaavine otoksineen *Star Wars: Episodi 1* on vertaansa vailla oleva sotilasparaati. Se muistuttaa minua kasvuvuosiensa vuosittaisista paraateista Moskovan Punaisella torilla, jolloin yksi Imperiumi esitteli voimaansa toiselle ennalta määrättyinä päivinä. Vain toinen näistä Imperiumeista on jäljellä. Ja nyt se järjestää oman paraatinsa sekä Euroopan kentillä että valkokankailla ympäri maailmaa. Toivokaamme että Anakin Skywalker ja hänen ystävänsä ovat meidän puolellamme.

Käännös **Susanna Paasonen**